

Arbeidstijd en de balans tussen werk en privéleven vanuit levensloopperspectief

Samenvatting

Inleiding

Sinds de jaren tachtig maken de meeste industriële samenlevingen een duidelijke trend door in de richting van diversificatie, decentralisatie en individualisering van arbeidstijdpatronen, die wordt ingegeven door de behoeften van bedrijven zich beter te kunnen aanpassen aan de eisen van de markt, en door grote veranderingen in de verdeling van arbeid tussen de seksen. Tegelijkertijd hebben, in samenhang met de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen, verschillende vormen van arbeidstijdregelingen op bredere schaal ingang gevonden. Dit geldt met name voor parttimewerk. Het zijn echter vooral vrouwen die hebben geprofiteerd van de toegenomen diversiteit en flexibiliteit van arbeidstijden.

Dit verslag inventariseert op basis van gegevens uit de vijfde Europese enquête naar de arbeidsomstandigheden (EWCS) die zijn verzameld via interviews met meer dan 38 000 respondenten in 34 landen, de nu gangbare arbeidstijdpatronen van werknemers, zelfstandigen en alleenstaande ouders in vijf landenclusters. Het analyseert ook de relatie tussen betaalde arbeid en huiselijke activiteiten, de balans tussen werk en privéleven en arbeidstijdvoorkeuren gedurende de levensloop.

Beleidscontext

Een van de belangrijkste doelstellingen van de Europa 2020-strategie is dat in 2020 ten minste 75% van de bevolking in de leeftijd tussen 20 en 64 jaar werk heeft. Dit betekent dat in veel lidstaten een belangrijke groei moet plaatsvinden van de deelname van vrouwen aan het arbeidsproces. Om dat doel te bereiken zullen de EU-lidstaten, met name die waar het aantal werkende vrouwen laag is, beleidsmaatregelen moeten treffen die zorgen voor een betere balans tussen werk en privéleven gedurende de levensloop. Aspecten van de balans tussen werk en privéleven staan op hun beurt weer in wisselwerking met belangrijke vraagstukken die aan de orde komen in de huidige herziening van de EU-arbeidstijdenrichtlijn, zoals lange werkdagen, ongebruikelijke arbeidstijden en de inroostering van compenserende rusttijden. Inzicht in de complexe

wisselwerking tussen de organisatie van de arbeidstijd en arbeidsomstandigheden is dus van essentieel belang voor de Europese werkgelegenheidsstrategie. Verder is het voor het vaststellen van de mogelijke hindernissen en problemen waarmee EU-lidstaten worden geconfronteerd, nuttig om arbeidsomstandigheden in Europa te analyseren vanuit levensloop-, seksegerelateerd en grensoverschrijdend perspectief. Op die manier kan ook worden bepaald welke beleidshervormingen nodig zijn om de werkgelegenheidsdoelstellingen van Europa te bereiken.

Voornaamste bevindingen

Arbeidstijd

De gemiddelde wekelijkse arbeidstijd varieert aanzienlijk tussen landen: zo is er bijvoorbeeld een kloof van bijna twintig uur tussen Turkije en Nederland.

Over het geheel genomen is er een negatieve correlatie tussen de lengte van de wekelijkse arbeidstijd en de arbeidsparticipatie van vrouwen in een land. Op een paar landen na geldt dat hoe hoger de arbeidsparticipatie van vrouwen is, hoe korter de gemiddelde wekelijkse arbeidstijd.

De wekelijkse arbeidstijd van zelfstandigen (44,8 uur) is gemiddeld langer dan die van werknemers in loondienst (38 uur), wellicht omdat eerstgenoemden niet onderworpen zijn aan de normale arbeidstijdenwetgeving.

De kloof tussen de seksen in wekelijkse arbeidstijd blijft aanzienlijk: mannen in de EU27 werken gemiddeld 40,2 uur per week en vrouwen 35,4 uur per week.

De spreiding van de arbeidstijd is bij mannen gelijkmatiger dan bij vrouwen. De arbeidstijd van vrouwen wordt sterk beïnvloed door hun levensfase. Werkende vrouwen werken in alle levensfasen minder betaalde uren dan werkende mannen.

In alle landenclusters neemt de arbeidstijd van vrouwen af wanneer ze kinderen krijgen, en wordt de kloof tussen de seksen wat betreft arbeidstijd tegelijkertijd aanzienlijk groter.

De variatie in de arbeidstijd van vrouwen gedurende de levensloop, en ook de kloof tussen de seksen wat betreft arbeidstijd, is groter in zowel de Noord-Europese landen als de liberale, marktgeoriënteerde landen (Estland, Ierland, VK) waarop deze analyse betrekking heeft. In de Noord-Europese landen blijft echter een groot aantal vrouwen ook werken wanneer ze kinderen krijgen.

Balans tussen werk en privéleven en arbeidstijdvoorkeuren

Ongeveer 80% van de respondenten van de Europese enquête naar de arbeidsomstandigheden meldt dat hun arbeidstijd goed tot zeer goed aansluit bij hun gezins- of andere sociale verplichtingen buiten het werk. Mannelijke werknemers zijn iets minder tevreden over de balans tussen hun werk en privéleven dan vrouwelijke werknemers.

Afgezien van de Noord-Europese cluster maken vrouwen in vrijwel alle landenclusters melding van grote problemen met het combineren van werk en gezinsleven. Een gezinsvriendelijke organisatie van de arbeidstijd kan zorgen voor een betere balans tussen werk en privéleven. In de opvoedfase melden werknemers echter meer problemen met de balans tussen werk en privéleven, zelfs wanneer op arbeidstijd en andere kenmerken wordt gelet.

Bijna 40% van de werknemers geeft aan zijn huidige arbeidstijd te willen veranderen. Zowel bij mannen als bij vrouwen is er een voorkeur voor convergentie van arbeidstijd, dat wil zeggen een kortere fulltime arbeidstijd voor beiden.

Arbeidstijdvoorkeuren wisselen aanzienlijk gedurende de levensloop. Met name moeders van kinderen die nog niet naar school gaan, willen vaker dan vaders van kinderen in deze leeftijd minder gaan werken.

Tijd besteed aan onbetaalde arbeid

Werkende vrouwen besteden in elke levensfase gemiddeld nog steeds meer uren aan niet-betaalde huishoudelijke of zorgactiviteiten dan werkende mannen. De kleinste kloof tussen seksen wordt aangetroffen in de Noord-Europese cluster en de grootste in de continentale en Zuid-Europese cluster.

Deze kloof is het kleinst aan de twee uiteinden van de levenscyclus, en neemt enorm toe tijdens de opvoedfase, waarin werkende vrouwen tweemaal zoveel uren aan huishoudelijke en zorgactiviteiten besteden als werkende mannen.

Wanneer werkende vrouwen kinderen krijgen, gaan ze gemiddeld 4 uur per week minder werken, maar neemt hun onbetaalde werk met 25 uur per week toe, terwijl dit bij mannen 12 uur is.

De Noord-Europese landencluster vertoont de kleinste kloof tussen seksen qua tijdsallocatie, zelfs

wanneer rekening wordt gehouden met compositionele en structurele effecten. Dit kan worden toegeschreven aan actief mainstreamingbeleid ter bevordering van gendergelijkheid en aan maatregelen die erop zijn gericht ouders te helpen een balans te vinden tussen betaald werk en gezinsleven. Tot deze maatregelen behoort de verstrekking van openbare kinderopvang van hoge kwaliteit en faciliteiten voor ouderenzorg, alsook de mogelijkheid van flexibele en herroepbare arbeidstijden tijdens de levensloop.

Beleidsadviezen

Voor de Europa 2020-strategie is een verdere integratie van vrouwen op arbeidsmarkt een essentiële voorwaarde. Vrouwen moeten zowel extensiever (participatie) als intensiever (aantal arbeidsuren) aan het arbeidsproces gaan deelnemen.

In de meeste landen blijft de opvoedfase een lastige periode voor de integratie van vrouwen op de arbeidsmarkt. Vergroting van de participatie van vrouwen aan het arbeidsproces vereist beleidsmaatregelen die zorgen voor een betere balans tussen werk, gezin en andere sociale verplichtingen, vooral in landen waar weinig vrouwen werken.

Werkende mannen en vrouwen die in de Noord-Europese landencluster wonen, lijken sterk in het voordeel te zijn, hetgeen ongetwijfeld te danken is aan een institutionele structuur die een gelijkmatiger tijdsallocatie tussen seksen bevordert. Het is belangrijk dat bij het opstellen van beleid tijdsallocatie als een geheel wordt gezien (rekening houdend met zowel betaalde als onbetaalde arbeid), en dat ook wordt gekeken naar de spreiding over de levensloop.

Er is behoefte aan beleidsmaatregelen die beogen de genderkloof te verkleinen, zowel in betaald werk als in onbetaalde huishoudelijke en zorgactiviteiten. Ook is het van belang gedurende de hele levensloop over gezinsvriendelijke, flexibele en herroepbare arbeidstijdopties te beschikken.

Voorspelbare arbeidstijd en autonomie met betrekking tot de arbeidstijd dragen bij tot positieve resultaten op het gebied van de balans tussen werk en privéleven, terwijl wisselende arbeidstijden die door de werkgever worden opgelegd en ongebruikelijke arbeidsuren juist tegengestelde resultaten hebben.

Zo'n 15% van de mannelijke werknemers en 7% van de vrouwelijke werknemers in de EU27 werken 48 uur per week of meer. Gezien de negatieve effecten van lange werkdagen zouden beleids- en wettelijke maatregelen moeten worden genomen om ervoor te zorgen dat streng de hand wordt gehouden aan arbeidstijdlimieten.

Aanvullende informatie

Het verslag *Working time and work-life balance in a life course perspective* is te vinden op de volgende website:
<http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1273.htm>

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Greet Vermeylen, onderzoeksleider, via gve@eurofound.europa.eu